

СОЦІАЛЬНЕ ПАРТНЕРСТВО В УПРАВЛІННІ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЮ ОСВІТОЮ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ІНСТИТУЦІОНАЛІЗАЦІЇ

УДК 377.014.54

*Леся Кузьмінська, кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник лабораторії технологій професійного навчання
Інституту професійно-технічної освіти НАПН України, м. Київ*

СОЦІАЛЬНЕ ПАРТНЕРСТВО В УПРАВЛІННІ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЮ ОСВІТОЮ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ІНСТИТУЦІОНАЛІЗАЦІЇ

Розглянуто основні проблеми та перспективи інституціоналізації соціального партнерства в управлінні професійно-технічною освітою. Інституціоналізація соціального партнерства є вирішальним ресурсом і умовою для розвитку професійно-технічної освіти, оскільки об'єктивно у цій галузі необхідний механізм, здатний коригувати соціальну взаємодію не лише суб'єктів, нормативно включених у сферу ПТО, а й інших суспільних інституцій.

Ключові слова: управління, інституціоналізація, соціальне партнерство, професійно-технічна освіта.

Літ. 11.

*Леся Кузьминская, кандидат педагогических наук,
старший научный сотрудник лаборатории технологий профессионального обучения
Института профессионально-технического образования НАПН Украины, г. Киев*

СОЦИАЛЬНОЕ ПАРТНЕРСТВО В УПРАВЛЕННИ ПРОФЕССИОНАЛЬНО- ТЕХНИЧЕСКИМ ОБРАЗОВАНИЕМ: ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ ИНСТИТУЦИОНАЛИЗАЦИИ

Рассмотрены основные проблемы и перспективы институционализации социального партнерства в управленнии профессионально-техническим образованием. Институционализация социального партнерства является решающим ресурсом и условием для развития профессионально-технического образования, поскольку объективно в этой области необходим механизм, способный корректировать социальное взаимодействие не только субъектов, нормативно включенных в сферу ПТО, но и других общественных институтов.

Ключевые слова: управление, институционализация, социальное партнерство, профессионально-техническое образование.

*Lesya Kuzminska, Ph.D. (Pedagogy),
Senior Researching Fellow of the Laboratory of Methods of Vocational Education
Institute of Vocational Education NAPS of Ukraine, Kyiv*

SOCIAL PARTNERSHIP IN THE VOCATIONAL AND TECHNIC EDUCATION MANAGEMENT: PROBLEMS AND INSTITUTIONALIZATION PROSPECTS

The main problems and prospects of institutionalization social partnership in vocational education management. The institutionalization of social partnership is a crucial resource and condition for the development of vocational education as an objective in this area is needed mechanism able to adjust social interaction not only entities included in the regulatory scope of VET, and other public institutions.

Keywords: management, institutionalization, social partnership, vocational education.

Постановка проблеми. У процесі управління розвитком ПТО в умовах ринкової економіки важливого значення набуває становлення відповідних соціальних інститутів, які б позитивно впливали на динаміку вітчизняної системи освіти, подолання кризових реалій суспільного розвитку та становлення економічної системи.

Інститут соціального партнерства з його інтеграційними стимулами та механізмами визнано у розвинутих країнах світу як чинник узгодження суперечливих економічних та

організаційних інтересів, стабілізації взаємодії різних суб'єктів суспільних структур.

На сьогодні для України, яка перебуває в пошуках виходу із соціально-економічної кризи, стратегічного значення набуває розвиток інституту соціального партнерства, що забезпечить взаємовигідне співробітництво суб'єктів професійно-технічної освіти з органами державної влади, роботодавцями та іншими інституціями.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Поява в останні роки значної кількості робіт

свідчить про потребу в систематизованих знаннях з даної проблеми [1], [2], [3], [7], [9], [10], [11]. Інтенсивний розвиток соціального партнерства створює для представників наукового соціуму нове поле досліджень, розширюється проблематика соціальних аспектів функціонування професійно-технічної освіти, особливої актуальності набуває розроблення методології соціального партнерства як технології реалізації соціальної політики, управління розвитком ПТО на різних рівнях, модернізації професійно-технічних навчальних закладів та ін.

Вітчизняними науковцями ще не вироблено загального підходу до розуміння сутності соціального партнерства, класифікації його моделей, структури та функцій. Такий підхід можна виробити тільки на основі обговорення фахівцями різних системних уявлень про сутність соціального діалогу та соціального партнерства.

Метою статті є аналіз основних проблем та перспектив інституціоналізації соціального партнерства в управлінні професійно-технічною освітою.

Виклад основного матеріалу. Досвід еволюційної інституціоналізації соціального партнерства свідчить, що становлення цього інституту починається, як правило, у трудовій сфері, але по мірі розвитку інституційних ознак він інтегрується в інші сфери суспільного і міжнародного життя, включаючи в систему партнерських відносин все більшу кількість соціальних суб'єктів, які визнають незамінну роль інституту соціального партнерства у подоланні соціальної напруженості, підтримці стабільного розвитку громадських та міжнародних відносин [4].

Проблема інституціоналізації соціального партнерства пов'язана зі стрімким процесом різновекторного розвитку соціального партнерства в Україні з середини 90-х рр. минулого століття. Незважаючи на те, що інституціоналізація є дослідженим явищем, однак стосовно соціального партнерства як чинника управління розвитком професійно-технічної освіти її науковий аналіз ще не було здійснено.

Інституціональне тлумачення соціального партнерства в системі управління ПТО є, на нашу думку, досить обґрунтованим, виправданим з огляду на рольові ініціативи конкретних суб'єктів ПТО: професійно-технічних навчальних закладів, науково-методичних центрів професійно-технічної освіти та ін. суб'єктів, які принципово визначають партнерські пріоритети, детермінують цільові установки, напрями розвитку соціального партнерства в системі ПТО, впливають на її

функціонування та якість інституціональних зв'язків з іншими соціальними системами.

Істотним аргументом інституціональної інтерпретації соціального партнерства як чинника управління розвитком ПТО є його аналіз з позиції модернізації управлінських, структурних і змістових аспектів професійно-технічної освіти як соціально-освітньої системи, інтегрованої у різноманітні сфери соціального життя. “Модернізація професійно-технічної освіти на основі розвитку соціального партнерства досягається рівноправністю і добровільністю його суб'єктів у прийнятті та реалізації договірних зобов'язань стосовно створення належних умов для підготовки робітничих кадрів, а також подальшого підвищення рівня їх кваліфікації” [8].

Інститут соціального партнерства у сучасному ринковому суспільстві та міжнародних відносинах виконує вагомую роль, головним його призначенням є сприяння вирішенню соціально значущих завдань та стабільного розвитку соціумів різного рівня шляхом досягнення оптимального балансу інтересів соціальних суб'єктів. Особливістю цього інституту є те, що його діяльність, а також поведінка, відносини, ролі і статуси партнерів обумовлені нормами і цінностями рівноправності, справедливості, відповідальності, переговорними і договірними процедурами [9].

На етапі розвитку інституційних ознак розширюється соціальне і професійне середовище діяльності, напрацьовуються і легітимізуються формальні (правові) норми, ціннісно-нормативна база, набувають усталеності взаємодії, ролі і статуси соціальних суб'єктів і організацій, з'являються первинний контроль і санкції за порушення норм поведінки, знаходяться матеріальні та інші необхідні ресурси, все більше коло людей визнає цінності та цінність неформованого інституту [7].

Опираючись на відомі досягнення в галузі державного управління і його громадянського сектора, можна погодитись з тим, що менеджмент професійно-технічної освіти має соціально-партнерську природу, оскільки існує його “генетичний зв'язок” як із державною владою, так і з владою системи місцевого самоврядування та багатьма іншими інституціями.

Таким чином, соціальне партнерство у сфері професійно-технічної освіти існує як у вертикальному, так і горизонтальному вимірі, тобто має універсальний характер і може стосуватися будь-яких освітянських та соціальних процесів і відносин.

Інституціональними ознаками ефективності

СОЦІАЛЬНЕ ПАРТНЕРСТВО В УПРАВЛІННІ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЮ ОСВІТОЮ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ІНСТИТУЦІОНАЛІЗАЦІЇ

соціального партнерства, підтвердженими управлінським досвідом керівників закладів ПТО, є: наявність та реалізація угод на підготовку кваліфікованих робітників; працевлаштування випускників ПТНЗ за отриманою професією; участь соціальних партнерів у розробленні професійних стандартів та нормативно-правового забезпечення соціально-партнерських відносин в системі професійно-технічної освіти; створення умов для організації виробничого навчання і практики учнів, стажування педагогічних працівників з метою оволодіння сучасними виробничими технологіями; удосконалення механізмів управління професійно-технічним навчальним закладом тощо.

Поява зазначених інституціональних ознак соціально-партнерської взаємодії конкретних суб'єктів професійно-технічної освіти вказує на необхідність та перспективність розгляду соціального партнерства і як стратегічного ресурсу, що гарантує принципово нові підходи до системи управління професійно-технічною освітою та є фактором позитивного впливу на прийняття рішень у сфері розвитку професійно-технічного навчального закладу.

У контексті вивчення соціального партнерства та умов його інституціоналізації важлива роль належить діяльності освітньо-професійних кластерів, що забезпечують унікальну основу для залучення різного виду інвестицій з метою навчання широких кіл учнівської молоді, працівників, підприємців, підвищення гнучкості та мобільності підприємств, розширення спектру мережевих структур [7].

Підсумовуючи аналіз різних концепцій та сучасних моделей соціального партнерства, нескладно помітити, що вчені з різних позицій досліджують дане явище. Однак, незважаючи на багатоманітність загальних підходів, передумов виникнення сучасних моделей соціального партнерства, для концептуалізації теоретичного підходу визначення та обґрунтування оптимальної української моделі соціального партнерства розвитку професійно-технічної освіти необхідно інтегрувати позиції різних наукових шкіл, представити узагальнений конструкт моделі соціального партнерства в умовах вітчизняних ринкових та соціальних реалій.

Вивчення та аналіз результатів співпраці з підприємствами-замовниками кадрів здійснюється методами спостереження за виробничим навчанням учнів під час проходження виробничої практики, бесідами з учнями і майстрами виробничого навчання, анкетуванням, вивченням навчальної документації, стажуванням

педагогічних працівників на підприємствах, ефективністю професійної підготовки учнів в умовах виробництва.

Отже, соціальне партнерство може бути охарактеризовано як соціальний інститут на емпіричному рівні у тому випадку, якщо декларовані норми, приписи та принципи дотримуються суб'єктами соціального партнерства.

Проблемною зоною в інституціональному розвитку соціально-партнерської взаємодії в системі професійно-технічної освіти залишається нормативно-правове забезпечення. На сьогодні немає законодавчого закріплення поняття "соціальне партнерство в професійно-технічній освіті", не ратифіковано конвенції, в яких розкриваються принципи солідарності і справедливості як основні принципи соціально-партнерської взаємодії в освіті. Проте, процес вдосконалення організаційного рівня соціального партнерства в професійній освіті розвивається за рахунок ініціатив конкретних суб'єктів та закладів ПТО.

Правова інституціоналізація соціального партнерства – це процес формування нормативно-правової бази, що регулює відносини соціального партнерства в суспільстві і в різних його сферах, і що включає конституційні норми, нормативні правові документи різного рівня (кодекси, закони, укази, розпорядження і т.д.), а також загальноприйняті знання, принципи і норми міжнародного права, що містяться у відповідних міжнародних правових документах [5].

Недосконалість чинного законодавства у сфері ПТО, що базується на централізованому управлінні нею, зтяжні процедури його удосконалення, протиріччя між попитом і пропозицією робітничих кадрів, що обумовлюють зростання на ринку праці попиту на робітників виробничих професій, підвищення вимог роботодавців до якості та рівня їх кваліфікації свідчать про необхідність мобілізації зусиль усіх соціальних партнерів для вирішення наявних проблем [3, 162].

Незважаючи на прийняття Закону України "Про соціальний діалог в Україні" [6] недостатньо врегульованими залишаються питання детальної та чіткої регламентації основних процедур та складових механізмів партнерських взаємовідносин.

Особливої світоглядної актуальності й перспективності у дослідженні соціального партнерства в управлінні розвитком професійно-технічної освіти на тлі сучасних соціально-політичних та економічних реалій, на нашу думку,

СОЦІАЛЬНЕ ПАРТНЕРСТВО В УПРАВЛІННІ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЮ ОСВІТОЮ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ІНСТИТУЦІОНАЛІЗАЦІЇ

набуває теорія соціального компромісу як універсального соціального явища і процесу для досягнення стабільності функціонування вітчизняної системи соціальних інститутів.

Висновки. Означені умови та перспективи детермінують процес становлення соціального партнерства як інноваційного соціального інституту, активно впливають на його динаміку і механізми існування, розвиток форм і меж технологізації.

У центрі процесу інституціоналізації соціального партнерства на локальному та регіональному рівні перебуває керівник закладу професійно-технічної освіти як особистість з розвинутою здатністю до самоорганізації та соціально-партнерської взаємодії, соціальної відповідальності перед собою та суспільством.

Проведений аналіз засвідчує, що соціальному партнерству як чиннику розвитку ПТО, притаманні ознаки соціального інституту: легітимізація на рівні “генералізованих цінностей” (визначення цілей, завдань, обґрунтування потреби); часткове закріплення у нормативно-правових документах; організаційне, наукове, концептуальне забезпечення закладами державної / недержавної форм власності, науково-дослідними установами та системою підготовки відповідних фахівців. Змістовне наповнення соціального партнерства представлено через функціонування різних моделей (адміністративно-примусової, ініціативно-гуманітичної, змішаної та ін.).

Інституціональний підхід орієнтує на вивчення інститутів, за допомогою яких здійснюється діяльність. У контексті інституційного підходу соціальне партнерство являє собою інституційно закріплені соціальні взаємодії, які ґрунтуються на добровільному прийнятті соціальними партнерами ПТНЗ зобов’язань на основі взаємного узгодження вимог. Соціальне партнерство як інституційний механізм включає сукупність організаційно-економічних, правових, комунікативних норм.

Вивчення соціального партнерства з точки зору інституціонального підходу об’єктивно вимагає концептуалізації його оптимальних моделей на локальному, регіональному та національному рівнях.

Інституціоналізація соціального партнерства в сучасному українському суспільстві і в системі ПТО ще триває і відбувається по типу поєднання елементів адміністративно-примусової та ініціативно-гуманістичної моделей і виявляється у формуванні ціннісно-нормативної та організаційної структур, в змістовному наповненні соціального інституту. Найбільш інституціоналізованим

напрямом є соціально-партнерська взаємодія професійно-технічних навчальних закладів з підприємствами-замовниками кадрів.

1. Авшенюк Н., Креденець Н. Міжнародний вимір соціального партнерства у професійній освіті [Електронний ресурс] / Н.М. Авшенюк. – Режим доступу: <http://www.khnu.km.ua/root/Res/2-7003-23.pdf>. – Загол. з екрану.

2. Взаємодія суб’єктів управління професійно-технічною освітою: теорія і практика [Текст]: монографія / [В.І. Свистун та ін.]; Нац. акад. пед. наук України, Ін-т проф.-техн. освіти. – К.: Педагогічна думка, 2012. – 303 с.

3. Децентралізація управління професійно-технічною освітою [Текст]: монографія / [В.І. Свистун та ін.]; Нац. акад. пед. наук України, Ін-т проф.-техн. освіти. – К.: Педагогічна думка, 2012. – 355 с.

4. Осипов Е.М. Институционализация социального партнерства как условие развития малого бизнеса в России: автореферат дис. ... доктора социологических наук: 22.00.04 / Осипов Егор Михайлович; [Место защиты: Моск. гос. ун-т им. М.В. Ломоносова]. – Москва, 2013. – 65 с.

5. Осипов Е.М. Методология социологического анализа социального партнерства как социального института [Електронний ресурс]. – Режим доступу до документа: http://www.teoriapractica.ru/rus/files/arhiv_zhurnala/2011/1/sociologiya/osipov.pdf – Загол. з екрану. – Мова рос.

6. Про соціальний діалог в Україні: Закон України від 23.12.2010 № 2862-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу до документа: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2862-17>

7. Радкевич В. Концептуальні засади розвитку професійної освіти і навчання в ринкових умовах [Електронний ресурс] / В. Радкевич. – Режим доступу: http://lib.iitta.gov.ua/2499/1/Концептуальні_засади_розвитку_професійної_освіти_і_навчання_в_ринкових_умовах.pdf. – Загол. з екрану.

8. Радкевич В. Принципи модернізації професійно-технічної освіти [Електронний ресурс] / В. Радкевич. – Режим доступу: http://www.ipto.kiev.ua/modernizaciya/2011_1_1.pdf. – Загол. з екрану.

9. Сергеева Л.М. Управление развитием професійно-технічного навчального закладу: теорія і методика [Текст]: монографія / Л.М. Сергеева; Нац. акад. пед. наук України, Держ. вищ. навч. закл. “Ун-т менеджменту освіти”. – К.; Херсон: Айлант, 2013. – 451 с.

10. Соціальне партнерство. Черкаський методичний центр профтехосвіти [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://cherkasymetod. ucoz.ru/news/socialne_partnerstvo/2013-08-14-14 – Загол. з екрану.

11. Щербак Л.В. Створення системи соціального партнерства у сфері професійно-технічної освіти (методичні рекомендації). Щербак Л.В. – К. Геопринт, 2008. – 45 с.

Стаття надійшла до редакції 25.06.2015